

JÖNKÖPING UNIVERSITY

*School of Education and
Communication*

Religionsundervisning i förändring

En intervjustudie angående gymnasieelevers
upplevelser av religionsundervisningen.

DELKURS: *C-uppsats 15 hp*

KURS: *Religionsvetenskap 61-90 hp*

FÖRFATTARE: *Elin Gunnarsson*

EXAMINATOR: *Jennie Ahlgren*

TERMIN: *VT-2016*

SAMMANFATTNING

Elin Gunnarsson

Religionsundervisning i förändring

En intervjustudie angående elevers upplevelser av religionsundervisningen på gymnasiet.

Antal sidor: 36

Uppsatsens syfte är att undersöka gymnasieelevers upplevelser av inkludering och exkludering i religionsundervisningen. Genom en kvalitativ intervjustudie har data samlats in och analyserats med en fenomenografisk ansats och ett induktivt angreppssätt. Resultatet är kopplat till tre olika teman utifrån de intervjufrågor som gymnasieeleverna svarat på. De tre teman som resultatet utgörs utav är: *elevernas upplevelser av religionsundervisningen*, *elevernas upplevelser av upprättandet av normer och diskursiva konstruktioner*, samt *elevernas upplevelser av klassrumsklimatets påverkan av inkludering, exkludering och normkonstruktioner*. Vidare har dessa tre teman analyserats i olika kategorier utifrån upptäckta mönster i intervju svaren.

Resultatet av undersökningen påvisar att samspelet mellan elever, lärare och innehållet i religionsundervisningen tillsammans avgör och skapar normer och diskursiva konstruktioner kring föreställningar om vad som är rätt och fel. Flertalet elever har upplevt att klassrumsklimatet präglas av ett "vi" och ett "dem" som exkluderar, snarare än inkluderar.

Vidare uppvisar denna studie en problematik med ett särskiljande mellan elever med religiös och icke-religiös trosuppfattning. Detta är en problematik som uppstått till följd av en ökad sekularisering och en ökad mångfald i samhället. Undersökningen visar även att religionsundervisningen till stor del präglas av övervägande negativa attityder som påverkar elever i olika grad. Det går dessutom att konstatera att den icke-konfessionella skolan inte alltid är så inkluderande som den kan verka.

Innehållsförteckning

INLEDNING	4
SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	5
METOD OCH TEORI	5
FORSKNINGSÖVERSIKT	9
BAKGRUND	13
RESULTAT	15
Elevernas upplevelser av religionsundervisningen	16
Elevernas upplevelser av upprättandet av normer och diskursiva konstruktioner	17
Elevernas upplevelser av klassrumsklimatets påverkan av inkludering, exkludering och normkonstruktioner	20
DISKUSSION	22
Elevernas upplevda svårigheter i religionsundervisningen	22
Elevers upplevelser av exkludering i klassrummet	25
Samhällsförändringens påverkan av religionsundervisningen	27
AVSLUTNING	28
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	31
Källor	31
Litteratur	31
Elektroniska källor	32
APPENDIX	33
Bilaga 1	33
Bilaga 2	35

Inledning

Dagens samhälle präglas av en allt större mångfald. I takt med att samhället förändras genom ökad globalisering, migration och sekularisering¹, ställs skolan inför nya utmaningar. Precis som samhället förändras, sker också en förändring av svensk skola. Skolan är en spegelbild av vår samtid där alla problem, svårigheter och dilemman som förekommer i samhället, återfinns i klassrummet. Religionsämnet har kommit att bli en viktig faktor för att förstå olika samhällsprocesser i det svenska pluralistiska samhället.

Den ökade mångfalden i samhället sätter skolan i en ny situation som leder till olika motsättningar. Den fråga som står på spel i den här uppsatsen handlar ytterst sett om religionens plats i det offentliga rummet. Detta är ett ämne som debatterats livligt i media den senaste tiden, särskilt med tanke på den kritik som riktats mot den miljöpartist som av personliga och religiösa skäl vägrat hälsa i hand på en kvinnlig reporter.² I samband med detta uppstod en diskussion kring "... hur hög tolerans man ska ha Sverige inför religiösa restriktioner i förhållande till kvinnosyn, jämställdhet och mänskliga rättigheter."³ Detta är en problematik som uppstått som en konsekvens av en ökad religiös närvaro i samhället, samtidigt som allt fler människor blir sekulära.

Ett av skolans viktigare och större mål är att elever skall ges möjlighet att förstå andra människors liv, handlingar och tankar.⁴ Därmed är det viktigt att motverka sociala normer och konstruktioner som kan leda till exkludering och förutfattade meningar i klassrummet.

Samhället ställs ständigt inför nya prövningar som förändrar människors sätt att tänka och leva, likaså vad gäller religionskunskapen i skolan. Den här uppsatsen handlar om ett skolämne som präglas av samhällets mångfald, globalisering, sekularisering och religionsfrihet.

---

¹ *Sekularisering* avser i denna studie det faktum att enskilda individer blir allt mindre religiösa, samt att religion förlorat sin betydelse och sitt inflytande i samhället, som i sin tur bidrar till en samhällsförändring.

² Dagens Nyheter. *Yashri Khan (MP) ville inte ta kvinnor i hand – tar tillbaka kandidatur*. Publicerad: 2016-04-20. Hämtad: 2016-05-11.

³ Sveriges Radio. *Form av extremism att inte skaka hand med kvinnor*. Publicerad: 2016-04-21. Hämtad: 2016-05-11.

⁴ Skolverket. *Lgy 11: Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011*. Stockholm: Skolverket, 2011, s.5.

Syfte och frågeställningar

Uppsatsens syfte är att undersöka gymnasieelevers upplevelser av inkludering och exkludering i religionsundervisningen.

De frågeställningar som undersökningen bygger på är:

- Hur upplever gymnasieelever religionskunskapsundervisningen?
- Vilka normer och diskursiva konstruktioner upprättas enligt gymnasieelever i religionskunskapsundervisningen?
- Hur upplever gymnasieelever att dessa normer påverkar klassrumsklimatet när det kommer till inkludering och exkludering?

Metod och teori

I detta avsnitt presenteras den valda undersökningsmetoden, samt hur undersökningen har genomförts för att komma fram till ett resultat.

Den här uppsatsen bygger på en kvalitativ halvstrukturerad intervju. Anledningen till detta är för att lättare kunna öppna upp samtalet vid intervjun och ge deltagarna tillfälle att fritt berätta kring intervjufrågorna utifrån egna upplevelser. Den som intervjuar har även möjlighet att styra samtalet efter vad deltagarna delger för information, samt ställa följdfrågor för att få ut viktig information för att uppnå syftet.⁵

Som metod skapar den en balans mellan öppenhet och struktur som i de allra flesta fall är till studiens fördel. Innehållet för studien blir oftast likvärdig eftersom intervjun utgår från samma frågor.⁶ Fokus för den kvalitativa intervjun är att forskaren skaffar sig ”... en bild av vad intervjupersonerna upplever som viktigt och av betydelse i förhållande till var och en av de frågeställningar eller teman som undersökningen kretsar kring.”⁷

Fördelen med att använda sig av en kvalitativ intervju som metod är för att det är ett givande sätt att ta reda på människors egna åsikter och upplevelser utifrån ett kvalitativt synsätt.⁸ Kvalitativ forskning går till största del ut på att rekonstruera händelser som

---

⁵ Jan-Axel Kylén. *Att få svar: intervju, enkät, observation*. Stockholm: Bonnier Utbildning, 2004, s.19.

⁶ Bill Gillham. *Forskningsintervjun: Tekniker och genomförande*. Lund: Studentlitteratur, 2008, s.114.

⁷ Alan Bryman. *Samhällsvetenskapliga metoder*. 4:e uppl. Malmö: Liber, 2011, s.419.

⁸ Bryman. 2011, s.441.

människor tidigare upplevt eller varit med om.⁹ Nackdelen med den halvstrukturerade intervjun är dock att det tar mycket tid att formulera frågor, samt att det krävs mycket tid med intervjun, transkriberingen och analysen av materialet.¹⁰

En kvalitativ intervju underlättas om en intervjuguide utformas för att sammanställa vilka områden som skall beröras under intervjun (se bilaga 1). Här är det särskilt viktigt att fundera över vad intervjuerna skall uppnå i förhållande till studiens syfte.¹¹ Vid utformandet av en intervjuguide är det särskilt viktigt att tänka på att ha ett begripligt språk i frågeformuleringarna så inga missförstånd uppstår, samt undvika att ställa ledande frågor som hindrar alternativa idéer eller synsätt.¹² Förutom detta bör intervjuaren vara kunnig inom området som studien innefattas utav, samt ha en hög social kompetens för att kunna föra ett samtal. Ytterligare en aspekt som tagits hänsyn till är att intervjuaren måste kunna behärska beslut kring "... vad som ska frågas och hur det ska frågas; vilka aspekter av intervjupersonens svar som ska följas upp eller inte följas upp; [samt] vilka svar som ska tolkas eller inte tolkas."¹³

Studien består av fem intervjuer med elever från fem olika klasser från både studieförberedande- och yrkesförberedande program. Eleverna som deltagit i intervjun är anonyma enligt konfidentialitetskravet, därmed gäller lagen om offentlig sekretess. Med anledning av detta kommer inte elevernas riktiga namn att lämnas ut. Istället kommer elevernas namn att ersättas med pseudonymer. De namn som används i undersökningen är således inte elevernas riktiga tilltalsnamn.

För att komma i kontakt med gymnasieeleverna skickades först en förfrågan via e-post till verksamma religionskunskapslärare för att få komma på besök och därigenom tillfråga elever. Vid besöken i klassrummen presenterades undersökningen och eleverna tillfrågades om intresse av att delta i enskilda intervjuer. För att eleverna skulle kunna kontakta mig vid intresse lämnades e-post samt ett datum för när anmälan senast skulle lämnas in.

Deltagarna i undersökningen är enligt följande presentation:

Den första eleven, *Stina*, går i trean på samhällsprogrammet och är kristen och medlem i Svenska Kyrkan och Svenska Kyrkans Unga. Andra eleven, *Oscar*, går i tvåan på barn- och fritidsprogrammet med inriktning pedagogik och anser sig själv vara kristen, men

---

⁹ Bryman. 2011, s.441.

¹⁰ Gillham. 2008, s.114.

¹¹ Bryman. 2011, s.419.

¹² Bryman. 2011, s.419ff.

¹³ Steinar Kvale. *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur, 1997, s.136.

tror inte på allt som står i bibeln. Den tredje eleven, *Ebba*, går i trean på naturvetenskapliga programmet och är kristen och medlem i Svenska Kyrkan. Den näst sista eleven, *Harry*, går i trean på vård- och omsorgsprogrammet och anser sig själv vara ateist. Den femte och sista eleven *Sigrid*, går i trean på samhällsprogrammet och anser sig vara ateist.

Vid genomförande av intervjuerna till denna studie har en trattmodell använts som förespråkas av Jan-Axel Kylén i boken *Att få svar: intervju, enkät och observation*. Trattmodellen innefattas av sex olika steg som börjar öppet för att sedan blir mer ingående och avslutningsvis åter bli mer öppen.¹⁴ Det första steget i intervjun var *öppningen* där eleven gavs en presentation av studiens syfte, hur intervjun var upplagd och vad som kommer att hända med svaren efter intervjun. Det andra steget var *fri berättelse*, där eleven gavs möjlighet att fritt berätta om upplevelser och erfarenheter kopplade till de olika intervjufrågorna.¹⁵ Informanterna fick vid ett tidigare skede del av intervjufrågorna innan intervjun ägde rum via ett informationsbrev (se bilaga 2). Anledningen till att de fick tillgång till intervjufrågorna innan intervjun var i förhoppning om att de skulle ges tid att fundera och reflektera över frågorna för att således nå en djupare intervju. Tredje steget i Kyléns trattmodell var *precisering*, som innebar att eleven preciserade sina svar för att ge konkreta exempel från den fria berättelsen.¹⁶ Det fjärde steget var *kontroll*, där elevernas svar säkerställdes genom specifika uppgifter för att undvika missuppfattningar som annars kan uppstå. Det näst sista steget var *information* där eleverna gavs en sammanfattning från det föreliggande samtalet. Det sista steget var att *avsluta intervjun*, samt säkerställa elevernas bidrag för studien. De intervjuade eleverna gavs även möjlighet att ställa ytterligare frågor gällande studien.¹⁷

Eftersom deltagarna i intervjun delger personlig information kring upplevelser av religionsundervisningen, ansågs det viktigt av etiska och rättsliga skäl att underrätta de medverkande om forskningens villkor. Därför togs hänsyn till Bill Gillhams fem olika punkter kring hanterandet av forskningsdata som föreskrivs i boken *Forskningsintervju: Tekniker och genomförande*.¹⁸ Det viktigaste vid intervjustudier är enligt Gillham att upplysa den intervjuade om vem som har tillgång till materialet och varför, att materialet från intervjun är privat och därmed anonymt, att materialet förvaras säkert hos forskaren och förstörs när studien uppnått sitt syfte, samt att

---

¹⁴ Kylén. 2004, s.31.

¹⁵ Kylén. 2004, s.31ff.

¹⁶ Kylén. 2004, s.35.

¹⁷ Kylén. 2004, s.36ff.

¹⁸ Gillham. 2008, s.33.

materialet kommer att publiceras i någon form.¹⁹ Detta har även sin grund i Vetenskapsrådets etiska riktlinjer (samtyckeskravet, konfidentialitetskravet, informationskravet och nyttjandekravet) för vad en forskare bör ta i beaktande vid genomförandet av intervjuer.²⁰

Studiens analys är av fenomenografisk ansats med ett induktivt angreppssätt. Syftet med denna är att beskriva och studera enskilda individers erfarenheter och upplevelser av olika situationer och händelser.²¹ Fenomenografin försöker "... klargöra förståelseformen hos den kvalitativa forskningsintervjun, som ju fokuserar på den mening som den intervjuade upplever i sin livsvärld."²²

Analysmetoden som sådan skall verka för att låta materialet tala för sig själv, utan att lägga på externa kategorier. Detta kan kopplas samman med det induktiva angreppssättet som förklarar relationen mellan teori och forskning som ett resultat av en forskningsansats.²³ Teorin står således i centrum och är det slutgiltiga resultatet för undersökningen. Den induktiva processen hjälper dessutom forskaren att gå ifrån det specifika till det allmänna i studien. Genom att samla in data ifrån exempelvis intervjuer kan forskaren med hjälp av analys och bearbetning upptäcka samband som i sin tur leder till olika mönster som blir en allmängiltig regel för den empiriska studien.²⁴ Uppsatsens teori är därmed snarast något som genereras av studien själv, själva resultatet av mina undersökningar.

Innan en analys kan göras utav resultatet från intervjuerna, måste det inspelade materialet transkriberas. Transkriptionen är en urvals- och tolkningsprocess där intervjun skrivs ner ordagrant och fungerar som ett sorts hjälpmedel för att avgöra vilka delar i intervjun som har större eller mindre betydelse.²⁵ Vid transkriberingen har intervjun kortats ner för att ta bort utfyllnad och upprepningar, och istället lägga fokus på att identifiera substantiella delar som utgör kärnan i intervjun. Därför har irrelevanta delar valts bort för att göra transkriberingen mer läsvänlig. Detta urval kommer inte att påverka innebörden eller förståelsen för materialet.

Ett kriterium för de tillfrågade eleverna var att de skulle ha religionsundervisning denna termin. Det ansågs viktigt eftersom eleverna således lättare skulle kunna redogöra för

---

¹⁹ Gillham. 2008, s.33.

²⁰ Vetenskapsrådet. *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. 2002, s.6.

²¹ Bryman. 2011, s.28.

²² Kvale. 1997, s.54.

²³ Bryman. 2011, s.28.

²⁴ Jan Trost. *Kvalitativa intervjuer*. 4:e uppl. Lund: Studentlitteratur, 2010, s.36f.

²⁵ Gillham. 2008, s.165ff.

sina upplevelser och erfarenheter eftersom de nyligen undervisats i ämnet. Totalt lämnade fem elever en intresseanmälan. I samband med den mailkontakt som upprättades med eleverna som intresseanmält sig bestämdes tid och datum för intervjun. Dessutom gavs eleverna ytterligare information kring hur intervjun skulle gå till, vad informanterna har för rättigheter, samt vilka frågor intervjun innefattas utav (se bilaga 2). Anledningen till att intervjufrågorna lämnades ut tidigare var i förhoppning om att intervjutillfällena skulle bli mer öppna, i och med att eleverna kunde fundera över frågorna innan intervjutillfället.

Vid urvalet av deltagare till intervjun togs ingen hänsyn till elevers kön eller etnicitet eftersom det inte är avgörande för undersökningens resultat. Dock hade ett större urval informanter kunnat bidra till att sådana mönster kanske skulle gå att ana. Däremot har elevernas religiösa uppfattning kommit att spela roll för resultatets utfall då vissa mönster har hittats i deltagarnas svar som är beroende av deras religiösa uppfattning. Dock framkom inte elevernas religiösa trosuppfattning förrän vid intervjutillfället av respekt för de enskilda individernas privatliv.

Forskningsöversikt

Dagens forskning har kommit långt vad gäller svensk skola med olika studier inom specifika ämnen. Inom religionsundervisningen finns flera intressanta ingångar som är av relevans för den här studien. På flera olika håll påpekas normer och diskursiva konstruktioner av olika slag som påverkar utfallet av religionsundervisningen. Nedan redogörs för den mest relevanta forskningen för denna studie, med särskilt fokus på olika svårigheter och problemställningar i religionsundervisningen i svensk skola.

En nyligen publicerad doktorsavhandling av Karin Kittelman Flensner, *Religious Education in Contemporary Pluralistic Sweden*, är en religionsdidaktisk studie som bygger på deltagande observationer av ett antal religionskunskapslektioner. Under läsåret 2011-2012 följde Kittelman Flensner 24 olika klasser på tre kommunala skolor.²⁶ Studiens syfte var att "... undersöka och analysera hur religionskunskapsämnet kan konstrueras i klassrumspraktiken i dagens svenska pluralistiska samhälle."²⁷

Resultatet av undersökningen presenteras utifrån fyra olika delar som fokuserar på olika diskurser som förklarar hur olika konstruktioner och begrepp präglar

---

²⁶ Kittelman Flensner. *Religious Education in Contemporary Pluralistic Sweden*. University of Gothenburg: Department of Literature, History of Ideas, and Religion, 2015, s.284.

²⁷ Kittelman Flensner. 2015, s.276.

religionskunskapsämnet i klassrummet.²⁸ För att förstå konstruktionen av religionskunskapsämnet har Kittelman Flensner försökt identifiera, beskriva och analysera uppkomna sprickor och skärningspunkter i undervisningen som utgörs av normer och motsägelsefulla föreställningar.²⁹

Kittelman Flensner har kommit fram till att klassrummet sällan beskrivs som religiöst och därmed dragit slutsatsen att klassrummet utgörs en sekularistisk diskurs som skapar ett kollektivt "vi". I denna diskurs associeras religiositet och religiösa praktiker med något annorlunda, som "den Andre".³⁰ Avhandlingen bekräftar Kittelman Flensners teori om att de religiösa omnämns som "dom", "konstiga", "galna", "lurade" och "ointelligenta".³¹ Klassrummet framstår således som ett sekularistiskt eller ateistiskt kollektiv, som är neutralt i förhållande till religion och religiositet. Religion uppfattas snarare som något partiskt och oneutralt.³²

I religionsämnet framkommer det genom tidigare forskning att undervisningen till stor del präglas av olika normer och förutfattade meningar. Kerstin von Brömssen studerar i doktorsavhandlingen *Tolkningar, förhandlingar och tystnader: elevers tal om religion i det mångkulturella och postkoloniala rummet*, elevers tolkningar av andras och sin egen religion, samt mångkulturalitet och etnicitet. Studien bygger på ett tiotal intervjuer med högstadiееlever med olika etnisk bakgrund.³³ Resultatet av studien visar att elever med annan etnisk bakgrund än den svenska, ser religion som en viktigare del i det vardagliga livet. Dessa elever anser att det är främmande eller annorlunda att inte tillhöra någon religion.³⁴ Till skillnad från eleverna med annan etnisk bakgrund än den svenska, har von Brömssen kommit fram till att elever med svensk bakgrund har en negativ inställning till religion. Dessa elever anser att religion är förknippat med ett tvång och saknar vetenskaplig trovärdighet.³⁵

Resultatet av von Brömssens undersökning visar även att den största delen av elevers uppfattningar kring religion och etnicitet präglas av den sociala miljö de växer upp i. Den sociala miljön är enligt von Brömssen starkt förknippad med elevers språkliga, kulturella och religiösa erfarenheter, som i sin tur är avgörande för hur elever tolkar och

---

²⁸ Kittelman Flensner. 2015, s.284.

²⁹ Ibid.

³⁰ Kittelman Flensner. 2015, s.291.

³¹ Ibid.

³² Kittelman Flensner. 2015, s.296.

³³ Kerstin von Brömssen. *Tolkningar, förhandlingar och tystnader: Elevers tal om religion i det mångkulturella och postkoloniala rummet*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis, 2003, s.2.

³⁴ von Brömssen. 2003, s.308f.

³⁵ von Brömssen. 2003, s.308ff.

perspektiverar världen.³⁶ Von Brömssen hävdar även att konstruktionen av att ”de Andra” har en religion, medan ”viet” är sekulariserade eller ateistiska. Detta är det förhållande i vilket elever får möta religiösa dimensioner i undervisningen, både för religiösa och icke-religiösa elever.

SOU³⁷ (Statens offentliga utredningar) tillsatte 2006 en utredning efter ett regeringsbeslut 22 april 2004 om makt, integration och strukturell diskriminering.³⁸ Utredningen avslutades med en rapport, *Utbildningens dilemma: demokratiska ideal och andrafierande praxis*, av Lena Sawyer och Masoud Kamali. Utredningens syfte var att utreda och identifiera ”... mekanismer bakom strukturell/institutionell diskriminering på grund av etnisk och religiös tillhörighet.”³⁹ Utredningen består av ett antal artiklar publicerade av verksamma författare med bakgrund i det svenska utbildningssystemet. En av artiklarna är särskilt intressant som bakgrund för denna studie. Artikeln heter *Skolböcker och kognitiv andrafiering*, skriven av Masoud Kamali. Studien bygger på en textanalys av ett antal religionsböcker som används i religionsundervisningen på gymnasiet.⁴⁰ Fokus för studien ligger på kristendom, islam och hinduism med anledning av att de två sistnämnda religionerna oftast anses tillhöra ”invandrarreligionerna” och därmed ”de andra”, medan kristendomen betraktas som ”vår” religion.⁴¹ Studien syftar till att undersöka hur ”vi” definieras och produceras i skolböckerna, samt hur ”de andra” relateras i förhållande till ”viet”.⁴² Kamali skriver att:

Föreliggande studie visar att skolböckerna framställer ”de andra” som underlägsna ”oss” och på ett systematiskt sätt reproducerar den destruktiva tudelningen av människor i ett ”vi” och ett ”dem”.⁴³

Många av de böcker som studerats till Kamalis undersökning försöker ge en allsidig bild av världsreligionerna. Dock ges kristendomen en större plats och betraktas som ”vår” religion, samt en del av ”vår” kultur. Därför förstärks ”vi-och-dem”-tänket i religionsundervisningen.⁴⁴ Kamali menar att läroboksförfattarna skapar en gräns för ”vi-och-dem” mellan olika religionstillhörigheter, där ett kristocentriskt synsätt tillsammans

---

³⁶ von Brömssen. 2003, s.312.

³⁷ SOU, *Statens Offentliga Utredningar*, består av en kommitté som tillsätts på uppdrag av regering för att utreda ett lagförslag. Innan regeringen kan lägga fram lagförslaget utreds frågan av SOU som sammanställer en rapport.

³⁸ SOU 2006:40, *Utbildningens dilemma: demokratiska ideal och andrafierande praxis*. Stockholm: Edita Sverige, 2006, s.3.

³⁹ SOU 2006:40. 2006, s.3

⁴⁰ SOU 2006:40. 2006, s.51.

⁴¹ SOU 2006:40. 2006, s.51f.

⁴² Ibid.

⁴³ SOU 2006:40. 2006, s.93.

⁴⁴ SOU 2006:40. 2006, s.67.

med "svenskheten" står i fokus framför andra religioner.⁴⁵ Enligt Kamalis studie utgör kristendomen normen i läroböckerna för vad som är en bra religion. Både islam och hinduism jämförs och utvärderas i förhållande till kristendomen.⁴⁶

Kamali menar att utbildningssystemet är en del av samhällets organisering där olika delar samverkar för att skapa omedvetna hierarkier. Redan i skolan tilldelas enskilda individer positioner som tillhör samhällets hierarkiska sammansättning. Dessa hierarkiska maktförhållanden skapas med bakgrund av klass, etnicitet, kön och religiositet.⁴⁷ Utbildningssystemets fokus på kunskaper om verkligheten producerar enligt Kamali föreställningar om "vi-och-dem". Därför menar Kamali att skolans kunskap upprättar maktförhållanden och olika sociala relationer som återskapar stereotyper som "de andra".⁴⁸ Kamali menar genom studien att skolan är en av de viktigaste delarna för skapandet av ett demokratiskt samhälle byggt på gemenskap och tillhörighet.⁴⁹ Av Kamalis studie går det även att avläsa att "viet" förskjutits från att inbegripa kristna och sekulära till att även exkludera kristna, åtminstone en viss del. Detta är något som även styrks av Kittelman Flensners avhandling.

Idag har forskningen kommit fram till att en del elever har åsikter som kan leda till en undervisningssituation som kan präglas av fördomar och negativa attityder. Detta kan i sin tur leda till exkludering och inkludering, samt skapandet av ett "vi" och ett "dem". "De andra" visar sig genom tidigare forskning vanligtvis innefatta muslimer och judar, medan ateister, sekulariserade svenskar – och i viss utsträckning kristna – definieras som "viet". En av religionslärares svåraste utmaningar är att lära elever förhålla sig kritiskt till religion och hur den framställs och diskuteras i samhället.

Skolan har genom forskningen visat sig vara en del i skapandet av hierarkier i samhället där "vi-och-dem" ställs i förhållande till varandra. Religion och etnicitet är något som präglar elevers uppfattningar och värderingar av andra människor. Dessutom avgör elevers språkliga, kulturella och religiösa erfarenhet hur samhället värderas och tolkas. Tidigare forskning redogör för att konstruktionen av "dem" eller "de Andra" tillhör det onaturliga, annorlunda eller religiösa. Förutom detta visar forskningen att sekulära svenskar och ateister är skapare av det kollektiva "viet", som till stor del utgör normen i samhället och i klassrummet.

---

⁴⁵ SOU 2006:40. 2006, s.66.

⁴⁶ SOU 2006:40. 2006, s.94.

⁴⁷ SOU 2006:40. 2006, s.48.

⁴⁸ SOU 2006:40. 2006, s.47f.

⁴⁹ SOU 2006:40. 2006, s.94f.

Bakgrund

I inledningen nämndes några olika aspekter som präglat Sveriges samhälle och religiösa liv. I detta avsnitt ges en bakgrund som förklarar hur religion och religionsämnet i skolan förändrats och präglar samhällets ständiga förändring.

1951 infördes lagen om religionsfrihet i Sverige. Lagen ämnar ge varje enskild individ rätt att själv utöva sin religion, under förutsättning att den inte skadar eller stör någon annan.⁵⁰ Religionsfrihet är inte i första hand en juridisk fråga, utan handlar snarare om enskilda individers rätt och möjlighet att utöva en religion, och att leva i enlighet med den.⁵¹

Religionsfriheten har genom historien stött på olika svårigheter och motsättningar till följd av att religion förknippats med olika kulturella mönster som uppträtt i samhället.⁵² ”Religion lever i likhet med andra sociala och kulturella fenomen, i en ständig växelverkan med det omkringliggande samhället.”⁵³ De religiösa förändringarna i Sverige har lett till att religion blivit en allt mer sekulär företeelse, där allt fler människor väljer att ta avstånd ifrån religion, gudstro och religiöst inflytande. Med anledning av detta ses Sverige idag som ett av världens mest sekulariserade länder.⁵⁴ Religion spelar därför inte länge samma roll i det svenska samhället. ”Att vara kristen, muslim, jude, hindu eller buddhist i det svenska samhället innebär därför att bejaka en religiös identitet i en omgivning som har ringa förståelse för religiositet...”⁵⁵

Under 1950-talet uppstod en problematik i samband med lagen om religionsfrihet kring hur barnens kristna uppfostran i skolan skall bedrivas, i och med att Svenska Kyrkan blev ett trossamfund bland alla andra. Värdegrunden i skolan var sedan länge en del av ett kulturarv med kristen etik och västerländsk humanism.⁵⁶ Därför växte kritiken gentemot skolans kristna prägel sig allt starkare och kom så småningom att lägga grunden för den konfessionslösa skolan år 1962.⁵⁷ ”Barnen skulle fostras religiöst neutralt för att så småningom kunna mogna och ta ställning som fria individer.”⁵⁸ Här

---

⁵⁰ SFS 1951:680. *Religionsfrihetslag*. Stockholm: Justitiedepartementet. Hämtad: 2016-04-20.

⁵¹ Pia Karlsson och Ingvar Svanberg. *Religionsfrihet i Sverige: Om möjligheten att leva som troende*. Lund: Studentlitteratur, 1997, s.6.

⁵² Karlsson och Svanberg. 1997, s.6.

⁵³ Karlsson och Svanberg. 1997, s.9.

⁵⁴ Karlsson och Svanberg. 1997, s.11.

⁵⁵ Ibid.

⁵⁶ Ibid.

⁵⁷ Karlsson och Svanberg. 1997, s.15.

⁵⁸ Ibid.

fick det svenska kulturarvet åtminstone i skolan stå tillbaka för den nya objektiva och vetenskapliga prägeln som sattes på undervisningen. Den nya förändringen inom skolan påbörjade en process som senare skulle komma att skilja religion från det offentliga samhällslivet till den privata sfären.⁵⁹

Den svenska skolans religionsundervisning har länge diskuterats. Redan under 1842 års folkskolestadgar diskuterades frågan hur religionsämnet skulle undervisas och förmedlas till eleverna.⁶⁰ Under 1800-talet låg religionsämnets fokus på den kristna läran som ansågs vara det viktigaste ämnet i skolan. "Skolans undervisning skulle syfta till 'det uppväxande släktets danande till kristliga och gagneliga samhällsmedlemmar'."⁶¹ Under denna tid hade staten och statskyrkan ett gemensamt ägande över medborgarna, som tillsammans skulle fostra skolelever enligt Svenska Kyrkans riktlinjer.⁶²

Det uppstod tidigt en opposition gentemot den här typen av religionsundervisning. Redan 1919 beslutade Sveriges Riksdag om en ny reformerad undervisningsplan för skolan och religionsundervisningen.⁶³ Fokus ändrades från den tidigare katekesundervisningen och biblisk historia till traditionell etisk kristendomsundervisning. Lärarna skulle inte längre undervisa eller ta ställning i olika dogmatiska frågor.⁶⁴ 1919 års undervisningsplan innebar att religionsundervisningen tog ett steg mot en mer objektiv och saklig undervisning.⁶⁵

När Sveriges Riksdag senare beslutade om att införa grundskolan 1962 låg fokus på att skapa en demokratisk undervisning i alla skolans ämnen. Detta kom att innebära stora förändringar i religionsämnet.⁶⁶ I och med den nya skolreformen ämnade religionsämnet forma och lära elever att tänka själva. Därför var det viktigt att undervisningen utformades på vetenskaplig och objektiv grund.⁶⁷

Sedan femtio år tillbaka har undervisningen i religionskunskap varit konfessionslös i svensk skola. Trots detta domineras religionsundervisningen ändå av den kristna tron.⁶⁸ Den kristna betoningen på undervisningen "... betraktas av många som en fullt konsekvent och berättigad följd av att den kristna religionen hade en historisk

---

⁵⁹ Karlsson och Svanberg. 1997, s.15.

⁶⁰ Karlsson och Svanberg. 1997, s.44.

⁶¹ Ibid.

⁶² Ibid.

⁶³ Karlsson och Svanberg. 1997, s.45.

⁶⁴ Ibid.

⁶⁵ Karlsson och Svanberg. 1997, s.46.

⁶⁶ Karlsson och Svanberg. 1997, s.48.

⁶⁷ Ibid.

⁶⁸ Karlsson och Svanberg. 1997, s.49.

särställning i Sverige.”⁶⁹ Det ses även av vissa som ”... en marginalisering av icke-kristna religioner och livsåskådningar, eller till och med som en inskränkning i religionsfriheten.”⁷⁰

Skolverkets läroplan för gymnasiet slår idag fast att ”... undervisningen i skolan skall vara icke-konfessionell.”⁷¹ Nationalencyklopedin definierar begreppet konfession som: ”... bekännelse, sedan reformationstiden vanligen detsamma som ‘kyrkotillhörighet’.”⁷² Det betyder alltså att religionsundervisningen i svensk skola inte får bedrivas utifrån ett religiöst perspektiv eller vara bekännelsetrogen. Enligt *Lärarens handbok* innebär konfessionslös undervisning att inte bekänna sig till någon tro.⁷³ Ytterligare en definition av den icke-konfessionella skolan gavs i en artikel av Olof Franck 2005 i *Religion och Livsfrågor nr 3*. Franck skriver att religionsundervisning ämnar att ”... meddela kunskap om olika religiösa och icke-religiösa traditioner utan att i något hänseende prioritera en framför andra.”⁷⁴ Religionsämnet bör således förmedlas utan bekännelse till någon tro för att undvika att eleverna i fråga påverkas av en bestämd åskådning. Här inkluderas även den icke-religiösa aspekten, eftersom även den är en trosuppfattning.

Resultat

I detta avsnitt redovisas resultatet av de fem intervjuer som genomförts. Intervjuerna kommer att presenteras utifrån tre specifika teman som utgår ifrån studiens syfte och frågeställningar. Under varje tema kommer svaren från intervjuerna att presenteras med hjälp av de tolv intervjufrågor som intervjuerna utgått ifrån (se bilaga 1). Det innebär således att intervjufrågorna kopplats samman till resultatets tre teman, som är: *elevernas upplevelser av religionsundervisningen*, *elevernas upplevelser av upprättandet av normer och diskursiva konstruktioner*, samt *elevernas upplevelser av klassrumsklimatets påverkan av inkludering, exkludering och normkonstruktioner*.

---

⁶⁹ Karlsson och Svanberg. 1997, s.49.

⁷⁰ Ibid.

⁷¹ *Lgy 11: Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011*. 2011, s.5.

⁷² Nationalencyklopedin. Sökord: *konfession*. Hämtad: 2016-04-20.

⁷³ Ulf P. Lundgren. *Lärarens handbok: läroplaner, skollag, yrkesetiska principer, FN:s barnkonvention*. Lund: Studentlitteratur, 2011, s.37.

⁷⁴ Olof Franck. *Religion och Livsfrågor, Nr 3*. ”På spaning efter en icke-konfessionell religionsundervisning.” Utges av: Förening Lärare i Religionskunskap, 2005, s.16ff.

Elevernas upplevelser av religionsundervisningen

Under samtliga intervjuer har eleverna uppvisat skilda upplevelser av den undervisning de ges i religionsämnet. Dock är de allra flesta positiva till att ha religionskunskap som ämne i skolan. Ebba tycker att religionskunskap är ett viktigt och nyttigt ämne eftersom "... man presenterar olika religioner, inte bara som det var förr i tiden när man bara presenterade en." Däremot anser Ebba att det ibland kan vara svårt att "... säga vad man tror och tänker, för det är ju privat och handlar om ens inre." Därför tycker Ebba att det är viktigt att religionsundervisningen ska möjliggöra att alla elever ska kunna känna sig trygga utan att behöva känna sig utanför.

Två av eleverna uttrycker en särskilt god upplevelse av att religionsundervisningen är rolig och intressant. Sigrid beskriver religionsundervisningen som ett ämne som möjliggör att förstå hur andra människor tänker och vinklar saker och ting utifrån olika trosuppfattningar.

Några av eleverna diskuterade även skillnaderna mellan högstadiets och gymnasiets religionsundervisning, där det uppkom en markant skillnad. Oscar berättar att hela klassen varit nedlåtande till religion på högstadiet för att det var ett så tråkigt ämne. Oscar upplever att detta i sin tur skapade en väldigt negativ stämning i klassrummet. Vidare säger Oscar att "... men nu på gymnasiet är det så kul." Anledningen till att det är en sådan stor skillnad beror mycket på lärarens engagemang och förmågan att vara kreativ och intresseväckande, tror Oscar. Vidare går det även att se en viss skillnad i Sigrids upplevelser mellan högstadiets- och gymnasiets undervisning, dock främst med anledning av att "... många går in med inställningen av att det inte är ett intressant ämne, lite som det var på högstadiet".

Intervjusvaren från Harry skiljer sig åt jämfört med de andra eleverna. Harry tycker att religionskunskapen är svår och diffus eftersom han inte är särskilt intresserad. Dock anser Harry att det är intressant att lära sig vad andra tror på och varför de tror som de gör. "Det är särskilt viktigt om man ska ut och resa, så man inte kommer till ett land och inte vet någonting... så man är lite förberedd." Harry berättar att det inte är så många i klassen som är troende eller intresserade av religionsämnet och därför blir det inte så mycket diskussioner i klassrummet, utan "... man gör sina inlämningar och sen får det vara bra så."

Under intervjuerna framkom det tydligt att alla elever var överens vad gäller kursplanens konfessionslösa skola i förhållande till värdegrunden om kristen tradition.

Samtliga elever upplevde att den undervisning de ges av religionslärarna är neutral och opartisk, samt att lika mycket vikt läggs vid alla religioner och trosuppfattningar som innefattas i kursplanen. Dock upplever Sigrید att undervisningen inte specifikt vilar på en kristen tradition eftersom den framställs så neutralt. Sigrید tillägger att: "... jag har i och för sig ingen aning om hur undervisning på ett kristet sätt ska gå till." Ebba upplever, liksom Sigrید, att undervisningen inte vilar på en kristen tradition. Däremot beskriver Ebba att andra religioner snarare fick större fokus än just kristendomen.

Stina har till skillnad från de andra eleverna upplevt att kristendomen får ta mest plats i undervisningen. Stina tycker att: "... man behöver ha mer kunskap om andra religioner, kanske främst islam eftersom det är så mycket kring IS och muslimer i media." Stina anser att hennes klass bär på många fördomar som behövs lyftas i religionsämnet för att motverka och ändra åsikterna. Stina tycker även att "... medias framställning leder till att skapa fördomar och trycka ner en religion och ett folk och det är lätt att snappa upp om man inte har tillräckligt med kunskap."

Elevernas upplevelser av upprättandet av normer och diskursiva konstruktioner

Under samtliga intervjuer har eleverna uppvisat skilda åsikter kring huruvida religionsundervisningen är ett öppet forum som tillåter och accepterar olika åsikter och trosuppfattningar. Som svar på frågan förklarade Sigrید att klassrummets acceptans och öppenhet till stor del beror på lärarens kunskap och erfarenhet, framför klasskamraternas attityd. Oscar anser däremot, till skillnad från Sigrید, att attityder och acceptansen i klassrummet beror på huruvida "... klassen är tillåtande eller nedlåtande till olika religioner, trosuppfattningar och folkgrupper."

Harry liksom Sigrید och Oscar, anser att religionsundervisningen ger alla möjlighet att uttrycka sina egna åsikter oavsett trosuppfattning. Harry berättar att flera i klassen är muslimer och troende kristna, dock har Harry aldrig upplevt att någon blivit nedtryckt för sin tro. "Det finns inte någon som säger vad man ska tro på eller om man ska tro, det är upp till var och en själva."

De elever som inte upplevde religionsundervisningen som ett öppet forum ansåg att klassrummet präglas av övervägande negativa attityder som snarare skapar ett slutet klassrum. Stina berättar att de flesta i klassen är ateister och de "... har oftast väldigt svårt att acceptera att folk är religiösa." Detta märks tydligt genom att "... de slänger ord och är nedlåtande."

Ebba som också upplevt att klassrummet inte är ett öppet forum anser att det snarare handlar om att vissa elever inte vågar öppna upp sig och således blir utanför. ”Läraren kanske accepterar, men andra elever kanske inte accepterar vad man tycker och tänker och tror.” Ebba upplever att det finns ”... en känsla eller en attityd i klassrummet mot varandra”, som framförallt präglar religionsundervisningen. Det kan exempelvis handla om att ”... det kan bli väldigt tyst när man sagt något eller att man kanske inte får något medhåll.” Ebba berättar även att det finns en stor rädsla för att inte bli accepterad, ”... man vill ju inte vara utanför.”

Eleverna tillfrågades i intervjun hur religiositet vanligtvis brukar diskuteras i klassrummet. Av intervjuerna framkom att religiositet är ett begrepp som i vissa fall kan skapa klyftor i klassrummet. Stina upplever att icke-troende i klassen har svårt att acceptera människor som har en trosuppfattning. Många av de icke-troende eleverna har starka åsikter enligt Stina, som bidrar till en negativ stämning eftersom det är dessa elever som hörs och syns mest. Ebba upplever däremot att det ofta varit ”... ganska tyst om vad man tycker och tänker gällande tro och religiösa uppfattningar.”

Två av fem elever uppfattar diskussioner om religiositet som ett positivt fenomen. Harry, liksom Oscar, är överens om att religionsundervisningen alltid varit väldigt öppen och aldrig nedvärderat någon. Harry berättar att: ”Man får säga vad man tycker och tänker, så länge man har en förklaring bakom ens åsikter.” Det handlar om att ”... stå för sina åsikter utan en massa bortförklaringar.”

Till skillnad från ovanstående svar, upplever Sigrid att religiositet inte brukar diskuteras särskilt mycket, utan ”... det är mer egna personliga åsikter som man sedan jämför med religiositet.” Förutom detta berättar Sigrid att läraren har genomgångar kring vad som är typiskt för olika religioner och ”... låter oss få samma förklaring för alla religioner.” Sigrid upplever att många i klassen inte är religiösa och därför blir det mest ”... diskussioner om personliga åsikter, inte utifrån människors tro.”

Under intervjuerna med eleverna framkom att endast en av fem elever upplevde att klassrumsklimatet inte påverkas av hur lärare och elever i klassrummet diskuterar religiositet. Harry berättar religionsundervisningen är väldigt öppen och skapar ett bra klimat i klassrummet där alla accepterar varandra. Därför påverkas aldrig klimatet av personliga åsikter eller uppfattningar.

De fyra elever som däremot uppfattar att klassrumsklimatet påverkas av lärare och elever i klassrummet, är överens om att diskussioner och åsikter som lyfts, präglar undervisningen. Sigrid upplever att religionsundervisningen ofta kan bli väldigt rörig

och påverkas till stor del av hur lärare och elever diskuterar religiositet. Oscar diskuterade hur lärarens engagemang påverkar undervisningen. ”Om läraren är på g och verkligen tycker att det är kul att diskutera och lyfta fram olika förslag och åsikter, dras hela klassen med.”

Ebba och Stina uttryckte däremot att klimatet påverkas mycket av negativa attityder. Stina upplever att ”... man inte vågar berätta var man tycker och tror på grund av att det är en så negativ stämning.” Ebba uttrycker att ”... klimatet kan bli spänt om det är en grupp som tror på en viss trosuppfattning och om några inte tror på något.” Detta har i vissa fall skapat spänningar, ”... eftersom ingen vill ge sig om vad som är rätt.” Ebba berättar att det är oerhört viktigt att läraren ”... måste vara en medlare emellan och visa att alla har rätt och att man får tro vad man vill.”

Resultatet från intervjuerna visar även att fyra av fem elever upplever att samhällets mångfald, sekularisering och globalisering påverkar religionsundervisningen. De allra flesta var överens om att undervisningen präglas av mångkultur och människors olikheter. Oscar upplever att ”... man tänker mycket mer på alla olikheter som finns och man drar slutsatser efter hur samhället är idag.” Det är även tydligt att ”... vissa religioner tappar sin tro eftersom de tvingas fly från sin hemländer och kommer till ett land som inte har samma religionsuppfattning.”

Stina upplever, liksom Oscar, att religionsundervisningen påverkas av att allt fler religioner breder ut sig i samhället. ”Det märks att läraren vill att vi ska lära oss hur det är att leva i ett mångkulturellt samhälle.” Stina berättar även att de flesta i klassen är ateister och därför är de flesta sekulariserade, ”... det är liksom normen i klassrummet.”

Vidare upplever Ebba att samhällets mångfald skapar en rädsla hos lärarna för ”... vad de får säga och vad de inte får säga när klassrummet är mångkulturellt.” Ebba uppfattar även att lärarna är rädda för att ta upp och prata om vissa saker. ”Det kan exempelvis handla om muslimer i Sverige, eller invandring till Sverige, eller IS.”

Sigrid, liksom Stina och Ebba, upplever att det ofta uppstår diskussioner i klassrummet som ifrågasätter människors tro. Sigrid tillägger att: ”... det kanske till viss del beror på sekulariseringen och globaliseringen, att vi behöver mer insikt än tidigare om människors olikheter och likheter.”

Harry upplever till skillnad från de övriga eleverna att samhällets mångfald, sekularisering och globalisering inte påverkar religionsundervisningen.

Under samtliga intervjuer tillfrågades eleverna huruvida de upplevt en problematik med att använda vissa ord, uttryck eller begrepp i religionsundervisningen. Både Ebba och Harry svarade till skillnad övriga elever, att de aldrig upplevt någon sådan problematik.

Bland de elever som däremot upplevt detta, framkom att vissa begrepp kan skapa missuppfattningar. Sigrid berättar att det kan handla om att "... uttrycka att en grupp inte är lika mycket värd eller att någon annan grupp är mer värd." Det kan enligt Stina vara problematiskt eftersom majoriteten av världens befolkning identifierar sig med religion, "... då ska man inte öppet tala ner någon form av tro."

Stina upplevde att ordet sekt kan vara problematiskt eftersom "... det sätter alla över en kam och sekt har en väldigt negativ betydelse." Stina beskriver även att användandet av ord som sekt avgör vad som är rätt och fel. "Det finns ju egentligen ingen människa som kan avgöra vad som är rätt och fel gällande trosuppfattningar."

Avslutningsvis anser Sigrid att undervisningen ska möjliggöra för elever "... att komma till insikt om sina egna åsikter och andra människors olikheter."

Elevernas upplevelser av klassrumsklimatets påverkan av inkludering, exkludering och normkonstruktioner

Som svar på frågan kring elevers uppfattningar huruvida religionsundervisningen skapar klyftor i klassrummet, medger tre av fem elever sig ha upplevt denna problematik. Oscar diskuterar hur olika grupper i klassrummet ofta tycker olika i vissa frågor. Genom diskussioner tillsammans med läraren har grupperna i klassrummet lyft positiva och negativa sidor i de olika grupperingarna. Oscar berättar att diskussionerna oftast slutar med att "... man tillsammans tycker det här..." och "... skapar två klyftor som blir en gemensam ...". Dessa klyftor skapas ofta mellan icke-troende, troende och mellan-troende, menar Oscar.

Ebba och Stina har liksom Oscar upplevt att religionsundervisningen skapar klyftor i klassrummet. Ebba uppfattar att klassrummet skapar klyftor mellan de som tror och de som inte tror. Stina har upplevt detta på liknande sätt. Stina berättar att det är vanligt att det skapas klyftor mellan klassrummets troende och icke-troende elever. Stina upplever att de som har starkast åsikter oftast är icke-troende och då "... klankas det ner på att vara troende och då skapas det automatiskt klyftor." Ebba har liksom Stina upplevt att vissa i klassrummet inte vågar säga vad de tycker och tänker på grund av att vissa elever nedvärderar religiösa trosuppfattningar. Då skapas klyftor enligt Ebba,

eftersom det ”... finns en rädsla i klassrummet för att bli påhoppad av de som har starka åsikter.” Ebba berättar att: ”... min tro är ganska privat och det handlar om mitt inre och det vill jag hålla för mig själv, därför har jag aldrig öppnat upp mig i klassrummet.”

Två av eleverna lyfte till skillnad från ovan, åsikter om att klassrumsklimatet är så pass bra att inga klyftor någonsin uppstår.

Av de elever som intervjuats är det endast Stina som upplevt att vissa grupper exkluderats i religionsundervisningen. Stina berättar att vissa grupper exkluderas främst av klasskompisarna, inte av läraren som för övrigt är väldigt objektiv enligt Stina. ”... mina klasskompisar har en del åsikter och fördomar om religion och religiösa.” Detta blir särskilt tydligt vid diskussioner kring hur och vad människor inom olika religioner tror på, ”... till exempel judar, muslimer eller hinduer...”, ”... då blir det liksom konstigt att tro på något...”. Stina upplever att det är mest fokus på vetenskapen bland sina klasskompisar och diskussionerna i klassrummet hamnar ofta i att ”... vetenskapen inte kan bevisa att Gud finns.”

Övriga elever upplever att undervisningen inte exkluderar enskilda grupper, utan snarare ter sig väldigt neutralt, samt att alla religioner och trosuppfattningar får lika mycket utrymme.

De allra flesta elever var även överens om att de aldrig känt sig exkluderade av religionsundervisningen. Elevernas uppfattningar var att de kan säga och uttrycka vad de vill utan att någon i klassrummet säger något. Dock uttryckte två av fem elever att de upplevt en viss exkludering i klassrummet. Ebba upplever att det handlar om en känsla som kan uppstå vid olika situationer. Ebba berättar att ”... man känner att man inte vågar säga var man tycker och då känner man ju sig exkluderas som att man tillhör inte gruppen.”

Stina som också upplevt en viss exkludering uttrycker att det finns svårigheter med att öppna upp för sina åsikter och uttrycka sig ”... för rädslan att inte bli accepterad.” Vid de tillfällen som Stina känt sig exkluderad har det hänt att Stina ljugit för att slippa berätta om sin tro. Det värsta är enligt Stina ”... just rädslan för att inte bli accepterad, att vara konstig eller bli utanför.” Stina berättar även att ”... jag vill inte att mina klasskompisar ska tycka att jag är konstig för att jag är troende och då är det bättre att ljuga för att slippa konfronteras.” Den största anledningen till att Stina upplever denna exkludering beror främst på klassen och de åsikter som finns i klassrummet.

Diskussion

I föregående avsnitt presenterades resultatet från samtliga intervjuer som genomförts. Utifrån resultatet går det att finna vissa mönster i elevernas svar som i detta avsnitt kommer att analyseras och diskuteras närmare. Dessa mönster kommer att delas in i olika kategorier, liksom den fenomenografiska metoden åsamkar, för att analysera materialet. Resultatet skall dessutom diskuteras i förhållande till de teser som lyfts i forskningsöversikten för att besvara studiens frågeställningar. De slutsatser som dras är inte generella, utan utgår endast från det resultat som de intervjuade eleverna bidragit med.

De mönster som hittats i resultatet och som utgör slutdiskussionens tre kategorier är: *elevernas upplevda svårigheter i religionsundervisningen, elevers upplevelser av exkludering i klassrummet, samt samhällsförändringens påverkan av religionsundervisningen.*

Elevernas upplevda svårigheter i religionsundervisningen

Resultatet från intervjuerna har visat att elever upplever skilda åsikter kring gymnasiets religionsundervisning. Uppfattningarna är dock övervägande positiva, främst med anledning av att ämnet möjliggör att förstå andra människor och samhället ur ett annat perspektiv. Av intervjuerna framkommer även att några elever upplever en svårighet med att uttrycka egna åsikter i klassrummet. Detta beror till största del av att klassrummet i vissa fall präglas av negativa attityder som skapar en känsla av icke-acceptans.

Religionskunskap är ett ämne som lyfter människors religiösa trosuppfattning och resultatet av undersökningen visar att det kan vara ett känsligt ämne att undervisas i för elever som är religiösa. En av eleverna uttrycker att religionskunskapen måste möjliggöra för alla elevers trygghet, utan att skapa utanförskap eller icke-acceptans. Några av eleverna har särskilt uttryckt att klassrummet präglas av många fördomar och starka fientliga åsikter som behöver motverkas. Här har religionskunskapen en viktig roll eftersom undervisningen ska ge eleverna möjlighet att utveckla ett sunt förhållningssätt till samhällets utveckling och förändring, i förhållande till andra människors liv och åsikter. Detta är en förutsättning för att förebygga sociala konstruktioner och fördomar som präglas av ett samhälle med mångfald, sekularisering och globalisering.

Kerstin von Brömssens avhandling som presenteras i forskningsläget påvisar att elevers uppfattningar och åsikter kring religion och etnicitet, till största del beror på den sociala miljö elever växer upp i. Detta är avgörande för hur elever sätter perspektiv på världen och tolkar den. Von Brömssen har även kommit fram till att många elever med svensk bakgrund har en negativ inställning till religion och förknippar det med brist på vetenskaplig trovärdighet. Utifrån intervjuerna som gjorts har det framkommit att vissa av eleverna upplevt att klasskompisar uttryckt åsikter om att vetenskapen inte kan bevisa religiösa trosuppfattningar. Resultatet av några intervjuer markerar en icke-acceptans bland elever gentemot olika religionstillhörigheter, samt människor som tillhör olika trosuppfattningar.

Av resultatet har det även framkommit andra svårigheter som de tillfrågade eleverna upplever i religionsundervisningen. Resultatet indikerar att tre av fem elever upplever att det finns en problematik med att använda vissa ord, uttryck eller begrepp i religionsundervisningen. Detta gäller främst ord och begrepp som avgör vad som är rätt och fel. En av eleverna uttrycker att varje enskild individ har rätt att själv avgöra hur den vill leva, det finns ingen annan som har rätt att avgöra detta. Därmed finns det inte heller några rättigheter att tala ner någon form av tro, inte heller nedvärdera någon religion eller folkgrupp. En av eleverna diskuterar att detta kan vara problematiskt eftersom en stor del av världens befolkning identifierar sig med religion.

Intervjuerna med gymnasieeleverna påvisar att religionskunskapen följer kursplanens mål och syfte, vad gäller den konfessionslösa skolan i förhållande till värdegrunden om kristen tradition. Elevernas upplevelser av den icke-konfessionella skolan innefattas av en neutral och opartisk hållning. Det enda faktum som går att utläsa av resultatet är att några elever uttrycker att undervisningen inte specifikt vilar på en kristen tradition, eftersom den är så pass neutral. Skolan ska enligt lag förhålla sig enligt kursplanens mål och syfte, och ett av religionskunskapens viktigaste mål är just att förhålla sig icke-konfessionellt.

Trots att all religionsundervisning ska te sig lika talar de intervjuade eleverna om olika upplevelser av att vara marginaliserade i förhållande till den icke-konfessionella skolan. Dock går det inte att tillskriva att endast religionsundervisningen påverkar denna marginalisering. Det kan finnas flera olika faktorer som kan påverka elevers upplevelser av att vara marginaliserade. Dessa faktorer kan exempelvis utgöras av vilken klass eller skola eleverna går i, samt vilket gymnasieprogram de studerar. Därmed går det att ställa frågan huruvida den icke-konfessionella skolan verkligen är så inkluderande som den vill framställa sig? Kan det möjligtvis finnas olika sätt att tänka sig den icke-

konfessionella skolan? Kan icke-konfessionell således ha åtskilda utgångspunkter? Med bakgrund av ovanstående problematik och de intervjuer som gjorts, går det att dra en tydlig slutsats att den icke-konfessionella skolan inte alltid är så inkluderande som den kanske verkar. Elever ska ges möjlighet att inkluderas i undervisningen, dock visar denna undersökning att vissa elever fortfarande upplever en viss marginalisering i religionsundervisningen. Denna marginalisering har med bakgrund av intervjuerna, visat sig präglas av neutralitet och exkludering.

I SOU:s undersökning som presenteras i forskningsöversikten, har Masoud Kamali kommit fram till att det finns en naturlig anledning till att kristendomen har fått en större plats i religionsämnets kursplaner. Detta eftersom att den betraktas som "vår" religion och därmed en del av "vår" kultur och "vår" nation. Vi-känslan i klassrummet är något som några av de intervjuade eleverna har upplevt. Dock handlar det om att det sekulära eller ateistiska är normen i klassrummet och skapare att "viet". Detta är intressant med tanke på att normen som Kamali lyfter i sin studie från 2006, anses inbegripa sekulära, ateister och en viss sorts kristna.

Frågan är dock om den norm som Kamali förespråkar fortfarande finns kvar? Eller har den kommit att smalnas av och anpassats efter dagens pågående samhällsförändring? Av intervjuerna och den tidigare forskningen går det att påvisa att nomen som Kamali förespråkar kommit att smalnas av och bytt fokus. Från att tidigare inbegripa sekulära, ateister och en viss sorts kristna, har fokus för normen istället lagts på sekulära, agnostiker och ateister. Fokus för de kristna har därmed avtagit och utgör inte längre normen för det svenska samhället. Detta är ett resultat av samhällets ökade mångfald som präglas av en ökad globalisering, migration och sekularisering.

Kamali har även kommit fram till att det oftast finns en stor risk att religionsundervisningen uppfattas ur ett "vi-och-dem"-tänk. Detta är även något som går att utläsa genom denna undersökning.

Undersökningen visar att diskussioner kring religiositet i klassrummet kan skapa klyftor mellan troende och icke-troende. Av intervjuerna framkommer att icke-troende elever vanligtvis har svårt att acceptera uppfattningar hos enskilda individer som har en religiös trosuppfattning. Det har även framkommit att religiositet vanligtvis diskuteras i jämförelse med enskilda individers personliga åsikter. Undervisningen präglas därför mer av personliga åsikter framför människors tro. Detta är högst intressant och kan ställas i förhållande till hur elevernas delaktighet kan hjälpa, istället för att stjälpa

religionskunskapsundervisningen. Detta är något som bör tas i åtanke hos lärare som undervisar i religionskunskap.

Av resultatet går det även att utläsa att fyra av fem elever upplever att klassrumsklimatet påverkas av hur lärare och elever diskuterar religiositet i klassrummet. Eleverna är i detta fall överens om att undervisningen präglas av de diskussioner och åsikter som lyfts. Två av eleverna upplevde särskilt att undervisningen präglas av negativa attityder som gör att det finns en svårighet i att uttrycka enskilda personliga åsikter. Eleverna upplever att klimatet kan bli spänt och leda till konflikter kring vem som har rätt och fel.

Elevers upplevelser av exkludering i klassrummet

Som framgår av intervjuerna pekar resultatet på att det finns en tydlig skillnad i religionsundervisningens upplevelser mellan elever som har en religiös och en icke-religiös trosuppfattning. Resultatet påvisar att några av de intervjuade eleverna upplever en viss exkludering i klassrummet som skapar ett ”vi” och ett ”dem”. Detta gäller dock främst mellan olika elevgrupper i klassrummet. Således går det även att dra en slutsats om att religionsundervisningens upplevelser skiljer sig åt mellan troende och icke-troende elever.

Anledningen till att detta går att se så tydligt är för att de elever som har en religiös bakgrund i intervjuerna, upplever en känsla av att inte bli accepterade för sin tro och sina åsikter. Detta uppfattas som en attityd som präglar klassrumsklimatet. I sin tur kan sådana attityder leda till att elever upplever en rädsla för att hamna utanför. Några av eleverna berättar själva att de hellre ljuger om sin tro, istället för att riskera att hamna utanför.

Tre av fem elever berättar att de upplevt att religionsundervisningen skapat klyftor i klassrummet. Vanligtvis skapas dessa klyftor mellan troende och icke-troende elever. En av eleverna upplever att de som är icke-troende ofta har starka åsikter som klankar ner och nedvärderar de som är troende. Detta leder i sin tur till att en del elever inte vågar uttrycka sina åsikter eller säga vad de tycker och tänker – då skapas automatiskt klyftor i klassrummet. Några elever upplever även att det finns en stor rädsla för att bli påhoppad av andra elevers åsikter. När elever upplever att klassrummet skapar klyftor, hamnar elever i en exkludering, åtminstone så länge de ena klyftan tillhör normen.

Intervjusvaren visar att två av fem elever känt sig exkluderade av religionsundervisningen. Dessa elever upplever att det kan uppstå en känsla av att inte

vara en del av gruppen, eftersom vissa åsikter inte är accepterade i klassrummet. En av eleverna berättar även att exkludering handlar om svårigheten med att inte våga säga vad man tycker eller kunna stå upp för sina åsikter. Det handlar om rädslan att inte accepteras av sina klasskompisar. Några av eleverna berättar att det i vissa fall kan vara bättre att ljuga för att slippa konfronteras av negativa attityder och fördomar. Dessa elever uttrycker samtidigt en rädsla för att hamna utanför eftersom normen i klassrummet är att vara ateist.

Tre av fem elever var däremot överens om att de aldrig känt sig exkluderade av religionsundervisningen. Elevernas uppfattningar var att de kan säga och uttrycka vad de vill utan att någon i klassrummet säger något. Den största anledningen till att elever uppfattar detta faktum på så olika sätt beror främst på acceptansen i klassen och de åsikter som finns i klassrummet, samt det faktum att de tre elever själva inte var troende.

Däremot visar undersökningen att endast en av fem elever upplevt att vissa grupper exkluderats i religionsundervisningen. Dock har denna exkludering förekommit bland eleverna i klassrummet, genom fördomar och åsikter riktade mot vissa religioner och enskilda religiösa individer. Eleven i fråga berättar att klasskompisar uttryckt att det är konstigt att tro på något som vetenskapen inte kan bevisa och därför är det fel. De elever som inte upplever att religionsämnet inte exkluderar enskilda grupper, anser att undervisningen ter sig väldigt neutralt, samt att alla religioner och trosuppfattningar får lika mycket utrymme. Dock påvisar intervjuaren att religionsundervisningens neutrala förhållningssätt upplevs som en sorts exkludering. Själva det neutrala eller objektiva förfaller sig i detta fall vara en exkluderande faktor. Detta är en intressant iakttagelse som går att koppla till Karin Kittelman Flensners beskrivning i forskningsöversikten kring hur religiösa ofta omnämns som "konstiga", "galna" och "ointelligenta". Detta gör att religion och religiösa praktiker associeras med något annorlunda och därmed förknippas "den Andre". Även Kamali hävdar i sin undersökning att "de Andra" ofta framställs som underlägsna, jämfört med "viet" och att det även är "viet" som är normen för vad som är rätt.

Det är tydligt att några av de intervjuade eleverna upplever detta fenomen i klassrummet. Kittelman Flensner har även kommit fram till att klassrummet oftast positioneras som icke-religiöst eller sekulärt, något som i sin tur blir en norm för vad som är rätt. Det här är också något som går att avläsa genom resultatet av den här studien. En av eleverna upplevde att klassens trosuppfattning, som i detta fall var övervägande ateister, präglar normen i klassrummet. Normen står till svars för hur och

vad människor bör tro på. Allt som är utanför normen är annorlunda och oaccepterat. Detta stämmer överens med Kittelman Flensners slutsats som beskriver klassrummet som ett sekulärt eller ateistiskt kollektivt "vi", med ett neutralt förhållningssätt till religion. Religion är i detta fall någon oneutral. Von Brömssen hävdar liksom Kittelman Flensner, att konstruktionen av de Andra" har en religion, medan "viet" är sekulariserade eller ateistiska.

Som det framgår av resultatet upplever drygt hälften av eleverna att religionsundervisningen är ett öppet forum som tillåter och accepterar olika åsikter och trosuppfattningar. En av eleverna upplever att klassrumsklimatet till stor del präglas lärarnas kunskap och erfarenhet, framför klasskamraters attityd. Ytterligare en elev menar däremot att de attityder som finns i klassrummet beror på huruvida klassen överlag är accepterande eller icke-accepterande gentemot olika religioner, trosuppfattningar och folkgrupper. En generell uppfattning bland alla elever är att det inte finns någon som kan avgöra vilken trosuppfattning som är rätt eller inte, utan det är upp till var och en att avgöra själva.

Av intervjuerna framkom även till skillnad från ovan, att två av fem elever upplevde att religionsundervisningen inte är ett öppet forum. De ansåg att klassrummet präglas av övervägande negativa attityder som snarare skapar ett slutet klassrum. Dock upplever inte dessa elever religionsundervisningen som exkluderande. Detta är en intressant faktor eftersom negativa attityder vanligtvis går att förknippa med exkludering eller utanförskap av olika slag. Dessutom är det tydligt att vissa elever inte vågar öppna upp sig och således exkluderas. En av eleverna berättar att det är vanligt att elever med starka åsikter slänger ord och har en nedlåtande attityd mot andra elever i klassrummet. Dessutom upplever en elev att det kan bli väldigt tyst när personen i fråga har yttrat sig, eller inte får något medhåll från andra i klassrummet. Detta uppfattas av eleven som en sorts icke-acceptans eller exkludering.

Samhällsförändringens påverkan av religionsundervisningen

Som det framgår av intervjuerna visar resultatet att fyra av fem elever upplever att samhällets mångfald, sekularisering och globalisering påverkar religionsundervisningen. De allra flesta är överens om att undervisningen präglas av mångkultur och människors olikheter. Religionsundervisningen påverkas således av att religionen globaliseras, men även sekulariseras. En av eleverna uttryckte att klassrumsklimatet skapar normer för

vad som är rätt och fel. I detta fall bestod klassrummet av majoriteten ateister och sekulära, och utgjorde därmed normen i klassrummet.

En av eleverna berättar även att det ofta uppstår diskussioner i klassrummet som på olika sätt ifrågasätter religion och människors tro. Eleven i fråga tror att detta är en konsekvens av samhällets ökade sekularisering och globalisering. Det går således inte att blunda för att det finns en samhällspåverkan på religionsundervisningen. I och med att samhället förändras, sker också en förändring i religionsämnet. Elever behöver idag mer insikt än tidigare kring människors olikheter och likheter, det är mer aktuellt nu än någonsin.

Masoud Kamali bekräftar detta eftersom SOU:s undersökning som visat att utbildningssystemet omedvetet samverkar för att skapa olika hierarkier och maktförhållanden i samhället. Dessa hierarkier skapas med bakgrund av kön, etnicitet och religiositet. Resultatet från intervjuerna markerar att samhällets mångfald, globalisering och sekularisering påverkar religionsundervisningen och klimatet i klassrummet. Detta eftersom olika samhällsstrukturer tillsammans skapar grupper och indelningar beroende av kön, etnicitet och religiositet. Detta bidrar i sin tur till skapandet av ett samhälle med "vi" och "dem". Detta faktum har även Kamali bevittnat som beskriver att den kunskap som ges i skolan skapar maktförhållanden för återskapar föreställningar och stereotyper som "vi" och "dem".

Avslutning

Uppsatsens syfte har varit att undersöka gymnasieelevers upplevelser av inkludering och exkludering i religionsundervisningen. Av resultatet går det att påvisa att samspelet mellan elever, lärare och religionsundervisningens innehåll, tillsammans avgör och skapar normer och diskursiva konstruktioner, kring föreställningar om vad som är rätt och fel. Elevers skilda attityder är avgörande för tryggheten i klassrummet. Undersökningen har tydliggjort att det i vissa klassrum uppstår en känsla av ett "vi" och ett "dem" elever emellan.

Klassrumsklimatet är en avgörande faktor kring huruvida elever vågar eller inte vågar öppna upp sig för sina klasskamrater och lärare. Detta är en svårighet som är väldigt avgörande för elevers trygghet i klassrummet. För att elever skall kunna känna sig bekväma i klassrummet måste allas åsikter accepteras, samtidigt måste alla känna sig accepterade för att känna sig bekväma. Denna studie visar att detta är en svårighet i religionsundervisningen på gymnasiet.

För att skapa ett tryggt klassrumsklimat som är accepterande utan att vara nedlåtande, krävs ett bra ledarskap hos läraren. Alla klasser ser olika ut och utgörs av olika elever med skilda bakgrunder, därför är det svårt att till en början förutse huruvida klassen är accepterande eller inte. Resultatet visar att några elever funnit lärarens engagemang och kunskap som en avgörande faktor för att skapa ett tryggt klassrumsklimat där alla elever kan och vågar öppna upp sig. Samtidigt upplever några elever att det är klassen i sig som är den avgörande faktorn. Självklart spelar båda parter en lika stor roll, men huvudansvaret borde ändå ligga hos läraren.

Att religionsundervisningen skall präglas av attityder som nedvärderar olika folkgrupper och religioner är inte rätt väg att gå för att skapa ett jämlikt samhälle. Undervisningen skall ha ett sunt förhållningssätt till andra människors liv och åsikter i förhållande till samhällets utveckling. En av religionsundervisningens viktigaste delar är därför att möjliggöra för elever att komma till insikt om sina egna åsikter och andra människors olikheter.

Denna studie väcker en problematik som finns i religionskunskapen i svensk skola. Allt för många elever upplever att religionsundervisningen präglas av en viss exkludering. Det gäller inte främst undervisningen, utan snarare attityder och åsikter i klassrummet mellan elever som grundar sig i ett "vi-och-dem-tänk". Undersökningen visar att samhällets förändring till stor del påverkar religionsundervisningen. Ett sekulärt samhälle skapar ett sekulärt klassrum där religion inte längre spelar samma roll. Studien visar att det finns en svårighet i att vara religiös i ett sekulärt klassrum. Det kan skapa motsättningar av olika slag som påverkar elever i en negativ riktning. De elever som är religiösa upplever sig tillhöra "de Andra" medan de som har en icke-religiös trosuppfattning skapar normen för vad som är rätt och fel, och därmed skapar av "viet". Därmed går det av denna undersökning att dra en slutsats om att religionsundervisningens upplevelser skiljer sig åt mellan religiösa och icke-religiösa elever.

Avslutningsvis bör man ha i åtanke att kritik kan riktas mot att undersökningen endast bygger på intervjuer med elever och inte speglar lärarnas perspektiv på problematiken. Studien bygger på kvalitativa intervjuer där fem elever delgett sina erfarenheter och upplevelser kring religionsundervisningen. Inom ämnet finns det ett flertal vägar att gå som kan öppna upp ytterligare för den problematik som rör normer och diskursiva konstruktioner i religionskunskapen.

Som komplement till denna studie skulle vidare forskning inom ämnet därför kunna undersöka huruvida lärare upplever eller är medvetna om denna problematik, samt på vilket sätt de upplever att detta yttrar sig i undervisningen. Vidare forskning skulle även kunna undersöka hur lärare och elever tillsammans kan arbeta för att motverka dessa normer och diskursiva konstruktioner i religionsundervisningen i svensk skola.

Käll- och litteraturförteckning

Källor

- Intervju med Stina, 2016-04-27, kl.14:00.
Intervju med Oscar, 2016-04-28, kl.10:30.
Intervju med Ebba, 2016-04-28, kl.14:30.
Intervju med Harry, 2016-05-02, kl.14:00.
Intervju med Sigrid, 2016-05-03, kl.13:30.

Det transkriberade intervjuunderlaget finns idag i författarens ägor.

Litteratur

- Andersson, Daniel. & Sander, Åke. (2015). *Det mångreligiösa Sverige: Ett landskap i förändring*. 3:e uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Bryman, Alan. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 4:e uppl. Malmö: Liber.
- Franck, Olof. (2005). *Religion och Livsfrågor, Nr 3*. "På spaning efter en icke-konfessionell religionsundervisning". Utges av: Föreningen Lärare i Religionskunskap.
- Gillham, Bill. (2008). *Forskningsintervjun: Tekniker och genomförande*. Lund: Studentlitteratur.
- Karlsson, Pia. & Svanberg, Ingvar. (1997). *Religionsfrihet i Sverige: Om möjligheten att leva som troende*. Lund: Studentlitteratur.
- Kittelman Flensner, Karin. (2015). *Religious Education in Contemporary Pluralistic Sweden*. University of Gothenburg: Department of Literature, History of Ideas, and Religion.
- Kvale, Steinar. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Kylén, Jan-Axel. (2004). *Att få svar: intervju, enkät, observation*. Stockholm: Bonnier Utbildning.
- Lundgren, Ulf. (2011). *Lärarens handbok: läroplaner, skollag, yrkesetiska principer, FN:s barnkonvention*. Lund: Studentlitteratur.
- Trost, Jan. (2010). *Kvalitativa intervjuer*. 4:e uppl. Lund: Studentlitteratur.

Von Brömssen, Kerstin (2003). *Tolkningar, förhandlingar och tystnader: Elevers tal om religion i det mångkulturella och postkoloniala rummet*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.

Elektroniska källor

DN. Dagens Nyheter. *Yasri Khan (MP) ville inte ta kvinnor i hand – tar tillbaka kandidatur*. Publicerad: 2016-04-20. Hämtad: 2016-05-11. <http://www.dn.se/nyheter/politik/yasri-khan-mp-ville-inte-ta-kvinnor-i-hand-tar-tillbaka-kandidatur/>.

NE. Nationalencyklopedin. Sökord: konfession. Hämtad 2016-04-20. <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/konfession>.

SFS 2010:800. (2010). *Skollag (2010:800)*. Stockholm: Utrikesdepartementet. Hämtad: 2016-04-20. http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Skollag-2010800_sfs-2010-800/?bet=2010:800#K1.

SFS 1951:680. (1951). *Religionsfrihetslag (1951:680)*. Stockholm: Justitiedepartementet. Hämtad: 2016-04-20. https://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Religionsfrihetslag-1951680_sfs-1951-680/.

Skolverket. (2011). *Lgy 11: Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011*. Stockholm: Skolverket. Hämtad: 2016-04-19. http://www.skolverket.se/om-skolverket/publikationer/visa-enskild-publikation?_xurl_=http%3A%2F%2Fwww5.skolverket.se%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fpubext%2Ftrycksak%2FRecord%3Fk%3D2975.

SOU 2006:40. (2006). *Utbildningens dilemma: demokratiska ideal och andrafierande praxis*, Stockholm: Edita Sverige. <http://www.regeringen.se/contentassets/38b1c68cac07410db29c65910627d9e6/utbildningens-dilemma---demokratiska-ideal-och-andrafierande-praxis-sou-200640>.

SR. Sveriges Radio. *Form av extremism att inte skaka hand med kvinnor*. Publicerad: 2016-04-21. Hämtad: 2016-05-11. <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=1650&artikel=6415877>.

Vetenskapsrådet. (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Hämtad: 2016-04-21. http://www.gu.se/digitalAssets/1268/1268494_forskningsetiska_principer_2002.pdf.

Appendix

Bilaga 1

Intervjuguide

Samtliga deltagare har vid intervjuens inledning informerats om studiens syfte, hur intervjun är upplagd, att deltagarnas namn kommer att anonymiseras i uppsatsen, att de deltar frivilligt och har möjlighet att avbryta intervjun närhelst de vill. Deltagarna har även blivit informerade om vad de data som intervjuerna genererar till kommer att användas till. Deltagarna har även vid intervjuens inledning fått information gällande nyttjandekravet, som innebär att intervjumaterialet endast kommer att användas för forskningsändamål.

Utgångsfrågor för intervjun:

1. *Vad går du i för klass?*
2. *Har du någon religiös trosuppfattning?*
3. *Hur länge har du läst religionskunskap på gymnasiet?*
4. *Kan du berätta lite om vad du tycker du om religionskunskap som ämne i skolan? Vad upplever du som positivt? Vad upplever du som negativt? Vad finns det för förbättringspotential?*
5. *Hur upplever du religionsundervisningen?*
6. *I kursplanen för religionskunskapen står det skrivet att undervisningen skall vara icke-konfessionell men samtidigt vila på en kristen tradition, anser du att religionsundervisningen följer detta?*
7. *Anser du att religionsundervisningen är ett öppet forum som tillåter och accepterar olika åsikter och trosuppfattningar?*
8. *På vilket sätt brukar religiositet diskuteras i klassrummet?*
9. *Upplever du att klassrumsklimatet påverkas av hur lärare och dina klasskamrater diskuterar religiositet?*
10. *Har du någon gång upplevt att religionsundervisningen skapat klyftor i klassrummet?*
11. *Upplever du att samhällets mångfald, sekularisering och globalisering påverkar religionsundervisningen? Är det något som speglas i klassrummet?*
12. *Har du någon gång upplevt att religionsundervisningen exkluderat vissa grupper?*

13. Har du själv känt sig exkluderad av religionsundervisningen någon gång?
14. Anser du att det finns någon problematik med att använda vissa ord, uttryck eller begrepp i religionsundervisningen?

Vid intervjuens avslutning informerades samtliga deltagare om vad som händer härnäst. De förfrågades om möjligheten att återkomma vid oklarheter eller behov av kompletteringar, samt ett godkännande av att använda citat från intervjun.

Efter intervjuens slut noterades hur intervjun gick (om intervjupersonen var meddelsam, nervös, samarbetsvillig osv.), var intervjun gjordes, andra upplevelser (om det ex. dök upp nya idéer), miljön (stökig, lugn, många eller få individer i närheten).

Bilaga 2

Intervjuinformation till deltagare

Hej!

Först och främst vill jag tacka dig för att du vill medverka på en intervju till min C-uppsats kring gymnasieelevers upplevelser om religionsundervisningen. Jag heter Elin Gunnarsson och jag studerar till ämneslärare i historia och religion vid Jönköping University.

Studien jag genomför syftar till att undersöka hur gymnasieelever uppfattar religionsundervisningen, med fokus på upprättandet av olika diskurser. Undersökningen syftar till att förstå hur dessa diskurser präglar klassrumsklimatet och påverkar gymnasieelever i undervisningen.

Undersökningen består av ett antal intervjuer som kommer att spelas in för att sedan transkriberas (skrivas ned) och analyseras för att komma fram till ett resultat.

Materialet ifrån intervjuerna kommer endast att användas i forskningsändamål och kommer att förvaras i säkert förvar författarens ägor. Intervjun är helt anonym, inga namn eller personuppgifter kommer att lämnas ut om de intervjuade eleverna. Från intervjun kommer specifika citat att användas, då byts elevens namn ut mot pseudonymer som är grekiska för "falska namn". Deltagandet i undersökningen är frivilligt och kan avslutas närhelst eleven vill.

I intervjun kommer jag att ställa frågor med anknytning till dina tankar och upplevelser av religionsundervisningen. Jag kommer att utgå från följande frågor i intervjun och skulle uppskatta om du funderade över dessa inför vårt samtal:

1. *Vad går du i för klass?*
2. *Har du någon religiös trosuppfattning?*
3. *Hur länge har du läst religionskunskap på gymnasiet?*
4. *Kan du berätta lite om vad du tycker du om religionskunskap som ämne i skolan? Vad upplever du som positivt? Vad upplever du som negativt? Vad finns det för förbättringspotential?*
5. *Hur upplever du religionsundervisningen?*
6. *I kursplanen för religionskunskapen står det skrivet att undervisningen skall vara icke-konfessionell men samtidigt vila på en kristen tradition, anser du att religionsundervisningen följer detta?*

7. Anser du att religionsundervisningen är ett öppet forum som tillåter och accepterar olika åsikter och trosuppfattningar?
8. På vilket sätt brukar religiositet diskuteras i klassrummet?
9. Upplever du att klassrumsklimatet påverkas av hur lärare och dina klasskamrater diskuterar religiositet?
10. Har du någon gång upplevt att religionsundervisningen skapat klyftor i klassrummet?
11. Upplever du att samhällets mångfald, sekularisering och globalisering påverkar religionsundervisningen? Är det något som speglas i klassrummet?
12. Har du någon gång upplevt att religionsundervisningen exkluderat vissa grupper?
13. Har du själv känt sig exkluderad av religionsundervisningen någon gång?
14. Anser du att det finns någon problematik med att använda vissa ord, uttryck eller begrepp i religionsundervisningen?

Tack för din medverkan!

Har du några frågor får du gärna höra av dig till mig!

Elin Gunnarsson, Jönköping University

elin_gunnarsson@live.se